

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE KULLANILAN OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI VE UYGULAMALARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Mustafa ÜREY¹, Selahattin KAYMAKCI²

1 Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, murey01@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7753-7936.

2 Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, kaymakci37@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5905-9902.

Geliş Tarihi: 19.12.2020 Kabul Tarihi: 21.05.2020

Öz: Türk Eğitim Sisteminde hayat bilgisi dersi ilkökul 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulmaktadır. Birey, toplum ve doğa ekseninde yapılan dersin öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmanın amacı, hayat bilgisi dersinde kullanılan okul dışı öğrenme ortamları ve bu ortamlarda gerçekleştirilen uygulama faaliyetleri hakkında sınıf öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmada nicel metodoloji kapsamında alan taraması yöntemi kullanılmıştır. 2017-2108 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında gerçekleştirilen çalışmaya ülke genelinden toplam 312 sınıf öğretmeni katılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen “Okul Dışı Öğrenme Ortamlarına Yönelik Öğretmen Görüş Anketi (ODÖGA)” kullanılmıştır. Verilerin analizinde açık uçlu sorular için içerik analizi kullanılırken, kapalı uçlu sorular için betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullandıkları ortaya çıkmıştır. Okul dışı öğrenme ortamlarının bilgi, beceri ve duyuşsal boyutlarda eğitim-öğretim faaliyetlerine etkide bulunduğu tespit edilmiş, sınıf öğretmenlerinin okul dışı öğrenme ortamlarını kullanmalarında öğretmen, öğrenci, yönetim, veli ve yerel kaynaklı nedenlerin etkili olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamı olarak en çok doğa eğitimi etkinliği yaptırıldığı, bu kapsamda doğayı koruma becerisine ve doğal çevreye duyarlılık değerine odaklandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmeni, hayat bilgisi, okul dışı öğrenme ortamı.

ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS’ PERCEPTIONS ABOUT OUT-OF-SCHOOL ENVIRONMENTS AND APPLICATIONS IN LIFE STUDIES COURSE

Abstract:

In Turkish Educational System, life studies is taught in the 1st, 2nd and 3rd grades of elementary schools. Out-of-school learning environments play an important role in the teaching of this course, organized on the basis of individual, society and nature. The aim of this study is to elicit elementary school teachers’ perceptions about the out-of-school learning environments and their applications used in the life studies course. This study used descriptive research in the context of quantitative methodology. In the spring semester of 2017-2018 academic year, the study was conducted with 312 elementary school teachers from across the country. “Elementary School Teacher Perceptions Questionnaire for Out-of-School Environments” was used as a data collection tool, developed by researchers. About analyzing the data, content analysis was used for open-ended questions while descriptive analysis was used for closed-ended questions. The results showed that the majority of teachers use out-of-school environments in the life studies courses. They stated that out-of-school learning environments have an impact on the knowledge, skills and affective dimensions of educational activities. Also they pointed out that due to the student, management, parent and local oriented causes, they can not use out-of-school environments efficiently in their courses. Besides, the results revealed that majority of teachers mostly use nature education as an out-of-school environment, and they focus on the skill of nature’s protection and the value of environmental awareness.

Key Words: Elementary school teacher, life studies, out-of-school learning environment.

Giriş

Ivan Illich “Okulsuz Toplum” adlı eserinde okulu; öğrenmenin öğretme eylemiyle belirlediği, doğruluğu önceden kabul edilmiş bir önerme ile yapılandırılmış bir kurum olarak tanımlamakta, öğrencilerin edindikleri bilgilerin çoğunluğunun okul dışında olduğuna dikkat çekmekte ve en iyi nasıl yaşanacağına okul dışında öğrenilebileceğine vurgu yapmaktadır (Illich, 2006). Benzer şekilde John Taylor Gatto “Eğitim: Bir Kitle İmha Silahı” adlı eserinde okulun eğitimdeki önemsizliğini açıklamakta, eğitimin hiçbir zaman ders bilgisiyle sınırlı olmadığını, olay ve nesnelere zengin bağlarıyla okul dışında daha kolay öğrenilebildiğini söylemektedir (Gatto, 2018). Hiç kuşkusuz her iki yazar da eserlerinin genelinde okula karşı çıkmakta, okulun eğitim sistemi içerisinde çıkarılmasını istemektedir, ancak her ikisinde de ortak vurgu okul dışında öğretimin yapılabileceği yönündedir. Bu durum okul dışı öğretimin ne olduğu sorusunu akla getirmektedir.

En genel anlamıyla okul dışı öğretim, okul bahçesinde, okul civarında veya okulun dışında yapılan eğitim faaliyetleridir. Okul dışı öğretim okul binası dışındaki kişi, alan, kurum ve kaynakları kapsar. Okul dışı öğretimin eğitim-öğretim süreci içerisinde öğretim programı kazanımları doğrultusunda yapılması esastır. Okul dışı öğretimin planlı ve programlı öğrenme yaşantılarını içermesi gerekir. Okul dışı öğretim öğrencilerin bireysel deneyimlerine dayanır. Okul dışı öğretimde öğretmen-öğrenci ilişkisi hiyerarşik değildir (Şimşek ve Kaymakçı, 2015).

Okul dışı öğretimin temel amacı, ilgili dersin öğretim programında verilen kazanım veya kazanımlar doğrultusunda okul dışında yapılacak etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinimsel gelişimlerini sağlamaktır (Binbaşıoğlu, 2000). Bu bağlamda okul dışı öğretimin genişletme, içerik ve öğretim yöntemleri olmak üzere üç temel boyutu bulunmaktadır. Genişletme boyutu; öğretim programında verilen kazanımın etkinliklerinin okul dışına taşınarak genişletilmesi esasına dayanmakta iken, içerik boyutu okul dışı çevreyi konu edinmektedir. Öğretim yöntemleri ise okul dışı öğretim esnasında kullanılması gereken öğretim strateji, yöntem ve teknikleri ile eğitim teknolojilerini kapsamaktadır (Bunting, 2006; akt. Karademir, 2013).

Okul dışı öğretim her derste rahatlıkla yapılabilecek etkinlikler bütünüdür. İlkokul düzeyinde özellikle Serbest Etkinlik Çalışmaları dersi kapsamın-

geliş ve gidişlerde karşılaşılan insanlarla nasıl etkileşimde bulunulacağı hakkında konuşulması söylenmiştir. Aynı sınıf düzeyinde bulunan “Benim Eşsiz Yuvam” temasında bulunan B.1.3. (Canlıların nasıl beslendiklerini araştırır) kazanımını işlerken öğretmenlere “Ali Baba’nın Çiftliği” etkinliğini yapmaları tavsiye edilmiştir. Öğretmenlerden çocuk şarkısı dinletilerek öğrencilere şarkıda geçen hayvanların seslerinin ve beslenmelerinin fark ettirilmesi, bitkiler ve hayvanlar âlemi ile ilgili film seyredilmesi veya doğa gezisi yapılması istenmiştir (MEB, 2009).

2015 yılında yayımlanan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında da okul dışı öğretim üzerinde durulmuştur. Programın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar bölümünde şu ifadeler yer verilmiştir (MEB, 2015): “Öğretim programı uygulanırken öğretmenlerin sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalar yapmaları gerekmektedir. Öğretmen, sınıf dışı uygulamalar gerçekleştirirken yakın çevreye geziler düzenlemeli ve bu gezilerde önceden planlanan etkinlikleri yaptırmalıdır. Bu bağlamda öğretmen okul ve yaşam arasındaki bağlantıyı sağlamaya özen göstermelidir.”

2018 yılında uygulamaya konulan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında da okul dışı öğretime yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur. Öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar başlığı altında öğretmenlerden dersin işlenişinde okul içi ve okul dışı uygulamalar yapmaya özen göstermeleri istenmiştir. Buna ilaveten özellikle ilgili kazanımlarda sözlü tarih, yerel tarih, müze gezileri, doğa eğitimi, resmî kurum ve kuruluşlarla özel kurum ve kuruluşları tanıma gibi okul dışı uygulamaları önemsemeleri önerilmiştir. Önceden planlanan öğrenci merkezli etkinlikleri öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel gelişimleri ile bireysel farklılıkları dikkate alarak gerçekleştirmeleri hususu ifade edilmiştir (MEB, 2018).

İlgili literatür tarandığında hayat bilgisi dersinde okul dışı öğretimin kullanımını içeren birtakım çalışmalar yapıldığı görülmektedir:

Kılıç (2018) tarafından yapılan çalışmada ilkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersi, “Dün, Bugün, Yarın” temasında sözlü tarih ve gezilere dayalı yerel tarih etkinliklerine ilişkin öğrenci ve öğretmenlerin duygu ve düşünceleri araştırılmıştır. Çalışma sonucunda her iki etkinlikte de birtakım zorluklar yaşamış olmalarına rağmen öğrencilerin bu yöntemlere olumlu düşünceye sahip oldukları, özellikle gezilere dayalı yerel tarih etkinliklerini daha çok sevdikleri

tespit edilmiştir. Öğretmenlerin de bu tür etkinliklere yönelik olumlu tutum içerisinde oldukları ancak zaman yetersizliği, maddi imkânsızlıklar ve öğretim programının yoğunluğu gibi gerekçelerle derslerinde uygulayamadıkları belirlenmiştir.

Akdeniz ve Kaymakçı (2017) tarafından yapılan çalışmada ilkökul 1. sınıf hayat bilgisi dersinde müzelerin nasıl kullanılabileceğine yönelik bir bakış açısı geliştirmek amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin müzede yaptıkları eğitimi olumlu buldukları tespit edilmiştir.

Tosun (2015) tarafından yapılan çalışmada hayat bilgisinde gerçekleştirilen müze uygulamaları öğretmen ve öğrenci görüşleri ile bu uygulamalar için yapılmış etkinlikler açısından değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerinin müzede eğitimi ilişkin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler ise müzede eğitime yönelik genellikle olumlu görüş beyan etmişlerdir.

Birinci (2013) tarafından yapılan çalışmada ilkökul 3. sınıf hayat bilgisi dersine yönelik olarak doğa eğitimi etkinliklerinin geliştirilmiş ve öğrencilerin doğa algılarına etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin konuya ilişkin bilgilerinin arttığı ve etkinliklere yönelik olumlu düşüncelerinin olduğu belirlenmiştir.

Giritli (2012) tarafından yapılan çalışmada Kuzey Kıbrıs'ta müze eğitim çalışmaları değerlendirilmiş, bu kapsamda hayat bilgisi dersi öğretim programında müze eğitime yer verilme durumu incelenmiştir. Çalışma sonucunda Kuzey Kıbrıs'ta müze eğitiminin tam olarak yerleşmediği belirlenmiş, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında müze eğitiminin gerek kavram gerekse etkinlik bazında yer aldığı tespit edilmiştir.

Bahçe (2010) tarafından yapılan çalışmada hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Çalışmada öğretmenlerin değerlerin kazandırılma sürecinde okul dışı öğretim ortamlarından da yararlandıklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Demir (2007) tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde okul dışı öğretim (gözlem gezisi yöntemi) uygulama durumları araştırılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin bu yöntemi yeterince kullanmadıkları ortaya çıkmıştır.

Ceran (2005) tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde karşılaştıkları güçlükler araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarından bir olarak öğretmenlerin okul dışı öğretim yapamamaktan şikâyet ettikleri belirlenmiştir.

Ersoy (2002) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin hayat bilgisi dersinde “biyolojik çeşitlilik ve erozyon” konularının anlamlı öğrenme kuramına dayalı olarak öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi araştırılmıştır. Çalışma sürecinde okul dışı öğretim faaliyeti de yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin başarılarının arttığı ortaya çıkmıştır.

Bektaş (2001) tarafından yapılan çalışmanın bir bölümünde sınıf öğretmenlerinin derslerine kullandıkları yöntem, teknik ve materyaller incelenmiştir. Çalışmada öğretmenlerin okul dışı öğretimden (gözlem gezisi) yeterince yararlanmadıkları ortaya çıkmıştır.

Hayat bilgisi dersi ve okul dışı öğretim konusunu ele alan bu çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde çalışmaların; okul dışı öğretim türüne dayalı etkinlikler (sözlü tarih, yerel tarih, müze ve doğa eğitimi), okul dışı öğretimin değer kazandırmaya, akademik başarıya ve tutuma etkisi, okul dışı öğretime yönelik öğrenci ve öğretmen görüşleri gibi konulara odaklandığı görülmektedir. Öğretmen görüşlerine yönelik yapılan çalışmaların daha çok etkinliklerin değerlendirilmesi ile dersin öğretiminde kullanılan yöntem ve teknik boyutunda yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bu bağlamda çalışmaların öğretmenlerin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğretime yönelik görüşlerini bütüncül bir şekilde ele almaktan uzak olduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışmayla alanda bulunan eksiklik giderilecek, mevcut öğretmenlerin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğretimi uygulama durumlarına yönelik veri elde edilecek, sonraki çalışmalara esin kaynağı olması beklenmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullanma durumlarını ve okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullanma durumları nedir?

2. Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde kullanılan okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Çalışmada nicel metodoloji kapsamında tarama yöntemlerinden biri olan, olguları ve olayları doğal koşullarında inceleyen alan taraması kullanılmıştır. Alan taraması yöntemi, evren hakkında genel bir kanıya ulaşmak için evrenin tümü veya ondan alınan bir örneklem grubu ile yapılan tarama çalışmalarıdır (Karasar, 2008). Araştırılmak istenen olayın veya problemin geçmişteki ve günümüzdeki durumunu ortaya koyması, olduğu şekliyle açıklamaya fırsat vermesi, geleceğe yönelik olarak ne yapılması gerektiğine ilişkin veri ortaya koyması (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Çepni, 2012) ve amaca uygunluğu gibi nedenlerle çalışmada alan taraması yöntemi kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Türkiye genelinde resmi kurumlarda (ilkokullarda) görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubunda ise ülkemizin farklı bölgeleri ve şehirlerinde görev yapan (81 ilin tamamı) sınıf öğretmenleri yer almaktadır. Örneklem grubunun belirlenmesinde zaman, işgücü ve maliyet kaybını önlemesi ile ulaşılabilir bir katılımcı grubundan veri toplama fırsat tanınması gibi özellikleri nedeniyle uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örneklem yöntemiyle zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi ön görülmüştür (Büyüköztürk ve diğ., 2008). Bu kapsamda, 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından güncellenen öğretim programlarının eğitici eğitimine katılan sınıf öğretmenleri ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya ülke genelinden toplam 312 sınıf öğretmeni katılmış olup, öğretmenlere ait bazı demografik bilgiler aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 1. Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine İlişkin Bilgiler

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kadın	123	39
Erkek	189	61
Toplam	312	100

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre katılımcıların %61’i (189 kişi) erkek, %39’u (123 kişi) ise kadın öğretmenlerden oluşmaktadır.

Tablo 2. Sınıf Öğretmenlerinin Mezuniyet Durumlarına İlişkin Bilgiler

Mezuniyet Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Lisans	243	78
Yüksek Lisans	58	19
Doktora	11	4
Toplam	312	100

Tablo 2’de sınıf öğretmenlerinin mezuniyet durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilerden, öğretmenlerin %78’inin (243 kişi) lisans, %19’unun (58 kişi) yüksek lisans ve %4’ünün (11 kişi) ise doktora mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Deneyimlerine İlişkin Bilgiler

Mesleki Deneyim	Frekans (f)	Yüzde (%)
1-5 Yıl	28	9
6-10 Yıl	93	30
11-15 Yıl	113	36
16-20 Yıl	63	20
21 Yıl ve Üzeri	15	5
Toplam	312	100

Sınıf öğretmenlerinin mesleki deneyimlerine ilişkin bilgiler Tablo 3’te açıklanmıştır. Buna göre, öğretmenlerden %36’sının (113 kişi) 11-15 yıl, %30’unun (93 kişi) 6-10 yıl, %20’sinin (63 kişi) 16-20 yıl, %9’unun (28 kişi) 1-5 yıl ve

%5'inin (15 kişi) ise 21 yıl ve üzerinde görev yaptıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Sınıf Öğretmenlerinin Okul Dışı Öğrenme Ortamlarıyla İlgili Eğitim Alma Durumlarına İlişkin Bilgiler

Eğitim Alma Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	35	11
Hayır	277	89
Toplam	312	100

Tablo 4'te sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının nasıl kullanılacağına yönelik olarak eğitim alma durumları gösterilmiştir. Verilerden, öğretmenlerin %89'unun (277 kişi) eğitim almadığı, %11'inin ise (35 kişi) eğitim aldığı anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Geliştirilmesi

Çalışmada veri toplama aracı olarak anketten yararlanılmıştır. Eğitim araştırmalarında anket, herhangi bir konuyla ilgili olarak önceden belirlenmiş hipotezler veya sorular doğrultusunda katılımcılara sorular yöneltmek suretiyle gerçekleştirilen sistemli veri toplama aracıdır (Balcı, 2001). Farklı soru türleri sormaya fırsat tanınması, kişilerin fikirleri, tutum ve davranışları, beklentileri gibi konular hakkında bilgi vermesi, geniş örneklem gruplarına uygulanabilmesi, ekonomik olması ve okuyuculara yeterli düşünme fırsatı vermesi gibi nedenlerle çalışmada anket kullanılmıştır (Ekiz, 2003; Kuş, 2003).

Çalışmada araştırmacılar tarafından geliştirilen "Okul Dışı Öğrenme Ortamlarına Yönelik Öğretmen Görüş Anketi (ODÖGA)" kullanılmıştır. ODÖGA, iki bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde öğretmenlerin cinsiyet, mezuniyet durumu, mesleki deneyim ve okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik ders/kurs/seminer/hizmet içi eğitim vb. alıp almama durumlarının sorgulandığı 4 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullanıp kullanmama durumlarının gerekçeleriyle birlikte sorgulandığı, hangi ortamların kullanıldığı, bu ortamların kullanım amacının ne olduğu, faydaları, sınırlılıkları, beceri ve değerler açısından öğrenci üzerindeki etkileri ve önerilerin sorgulandığı 9 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde yer alan soruların oluşturulmasında, öncelikle ilgili literatür taranmıştır. Sonrasında İlkokul Hayat Bilgisi

Dersi Öğretim Programı incelenmiş ve okul dışı öğrenme ortamları konusunda ders/kurs/seminer veya hizmet içi eğitim almış 5 sınıf öğretmeni ile informal mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan incelemeler ve öğretmen görüşleri doğrultusunda sorular ve soruların olası cevapları belirlenmiştir. Elde edilen bu olası cevaplar anket maddelerine dönüştürülerek, öğretmenler için cevaplama daha kolay olan kapalı uçlu bir anket formu geliştirilmiştir.

ODÖGA, hayat bilgisi ve okul dışı öğrenme ortamları alanında uzman 4 öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda, sınıf öğretmenlerinin okul dışı öğrenme ortamlarını kullanıp kullanmama durumunun sorgulandığı soru değiştirilerek gerekçelerinin de ortaya konabileceği kısmen açık uçlu bir soru haline dönüştürülmüştür. Ayrıca okul dışı öğrenme ortamları ve uygulamaları konusunda sınıf öğretmenlerinin önerilerinin alındığı açık uçlu bir soru eklenerek ODÖGA'ya son hali verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Çalışmaya ilişkin veriler araştırmacılar tarafından 2017-2108 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında toplanmıştır. Veri toplama süreci çalışmaya katılan tüm öğretmenlerin bir arada olduğu ortamda yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Anketin uygulama süreci yaklaşık 30 dakika olarak belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde öğretmenlere yapılan çalışmanın bilimsel bir çalışma olduğu, elde edilen verilerin tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve katılımcıların kimliklerinin açıklanmayacağı hatırlatılmıştır.

Verilerin Analizi

Anket verilerinin analizinde, iki tür yaklaşım izlenmiştir. Bu bağlamda açık ve kapalı uçlu sorular ayrı ayrı analiz edilmiştir:

Açık uçlu soruların analizinde, verileri birbirine benzeyen belirli temalar çerçevesinde bir araya getirerek okuyucunun anlayabileceği bir şekilde dönüştürmesi ve temel amacının toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olması gibi nedenlerle (Yıldırım ve Şimşek, 2005) içerik analizi kullanılmıştır. Sorular her bir araştırmacı tarafından bağımsız olarak kodlanmış ve ortak kodlar dikkate alınarak temalandırılmıştır. Ortaya çıkan temalar için, her bir temaya ait kodların frekans ortalamaları alınarak (toplam frekans sayısı / kod sayısı) öğretmenlerin daha çok hangi tema üzerine yoğunlaştıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Veri analizinin güvenilirliği üçgenleme

yöntemiyle belirlenmiştir. Bu bağlamda ayrı ayrı yapılan analizler arasındaki uyuşum yüzdesi (Miles ve Huberman, 1994) %85 olarak hesaplanmış, ortak olan veriler bulguların yazımında esas alınmıştır. Elde edilen veriler frekans (f) ve yüzde (%) olarak ifade edilmiştir.

Kapalı uçlu soruların analizinde alan taraması modelinde ve anketlerin analizinde sıklıkla kullanılan betimsel analiz (Karasar, 2008) kullanılmıştır. Bu kapsamda anket sorularından ulaşılan veriler frekans (f) ve yüzde (%) olarak tablolastırılmıştır.

Bulgular

Çalışmada verilerin analiz edilmesi sonucu ulaşılan bulgular aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmıştır:

Birinci Alt Problemden Elde Edilen Bulgular:

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi kapsamında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanıp kullanmama durumları demografik özellikleri dikkate alınarak incelenmiş ve elde edilen bulgular aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 5. Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerine Göre Hayat Bilgisi Dersi Kapsamında Okul Dışı Öğrenme Ortamlarını Kullanma Durumları

	ODÖ Ortamı Kullanma Durumu	Cinsiyet K E	Demografik Özellikler											
			Öğrenim Durumu			Mesleki Deneyim (Yıl)					Eğitim Alma Durumu			
			L	YL	D	1-5	6-10	11-15	16-20	21<	Evet	Hayır		
Evet	f	215	152	52	152	52	11	9	55	98	43	10	35	180
	%	69	63	90	63	90	100	32	59	87	68	67	100	65
Hayır	f	97	91	6	91	6	---	19	38	15	20	5	---	97
	%	31	37	10	37	10	---	68	41	13	32	33	---	35

(ODÖ: Okul Dışı Öğrenme, K: Kadın, E: Erkek, L: Lisans, YL: Yüksek Lisans, D: Doktora)

Tablo 5 incelendiğinde, çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin %69'unun hayat bilgisi dersi kapsamında okul dışı öğrenme ortamlarını kullandığı, %31'inin ise kullanmadığı görülmektedir. Çalışmaya katılan erkeklerin %66'sı okul dışı öğrenme ortamlarını kullanırken, kadınların %74'ü kullanmaktadır.

Mesleki deneyimler açısından tablo incelendiğinde ise 11-15 yıllık öğretmenlerin %87'sinin, 16-20 yıllık öğretmenlerin %68'inin, 21 yıl ve üzeri öğretmenlerin %67'sinin, 6-10 yıllık öğretmenlerin %59'unun ve 1-5 yıllık öğretmenlerin %32'sinin okul dışı öğrenme ortamlarını kullandığı görülmektedir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinden doktora düzeyinde olanların tamamı (%100) okul dışı öğrenme ortamlarını kullanırken, yüksek lisans düzeyinde olanların %90'ı ve lisans düzeyinde olanların %63'ü okul dışı öğrenme ortamını kullanmaktadırlar. Hayat bilgisi dersi kapsamında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanan ve bu alanda daha önce eğitim almış olan öğretmenlerin tamamı (%100) okul dışı öğrenme ortamlarını kullandıklarını ifade ederlerken, bu alanda eğitim almamış olan sınıf öğretmenlerinin %65'i okul dışı öğrenme ortamlarını kullandıklarını ifade etmektedirler.

İkinci Alt Problemden Elde Edilen Bulgular:

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde kullanılan okul dışı öğrenme ortamları hakkındaki görüşleri incelenerek aşağıda tablolar halinde sunulmuştur:

Tablo 6. Hayat Bilgisi Dersinde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarını Kullanan Sınıf Öğretmenlerinin Gerekçeleri

Boyutlar	Gerekçe	f	%	f _{ort.}
Bilgi Boyutu	Gerçek yaşam ile bilimsel bilgi arasındaki bağı güçlendirmesi	188	87	118,4
	Yerinde öğrenme imkânı sunması	149	69	
	Mekân değişiminin öğrenmeyi daha güçlü hale getirmesi	141	66	
	Yaparak ve yaşayarak öğrenme imkânı sunması	120	56	
	Anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi güçlendirmesi	103	48	
	Soyut kavramları somutlaştırması	98	46	
	Birden fazla duyuya hitap ederek öğrenmeyi kalıcı hale getirmesi	87	40	
	Disiplinler arası ilişki kurarak öğrenmeyi daha güçlü hale getirmesi	61	28	

Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Dersinde Kullanılan Okul Dışı Öğrenme Ortamları...

Beceri Boyutu	Araştırma, inceleme, keşfetme ve sorgulama fırsatı sunması	192	89	121,7
	Gözlem becerisi geliştirmesi	148	69	
	Mekân algısını geliştirmesi	131	61	
	İletişim becerisini geliştirmesi	121	56	
	Organizasyon ve planlama becerisini geliştirme imkânı sunması	117	54	
	Yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye imkân sunması	108	50	
	Problem çözme becerisini kullanmak zorunda kalması	101	47	
	İlk elden deneyimler sunması nedeniyle sorgulayarak eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye imkân sunması	100	47	
	Öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci etkileşiminin yüksek olması	78	36	
Duyuşsal Boyut	Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve zekâ alanlarını fark etme imkânı vermesi	167	78	117,0
	Yaşadığı dünyadaki problemlerin farkına varmasını sağlaması	166	77	
	Kurallara uymanın gerekliliğini hissettirmesi	151	70	
	Merak duygusunu sürekli kılması	139	65	
	Hep birlikte, dayanışma içinde, paylaşarak yardımlaşmaya olanak tanınması ve "biz" duygusunu geliştirmesi	125	58	
	Sosyalleşmeyi artırması	123	57	
	Doğayı tanıma ve insan-doğa ilişkisini fark etme imkânı sunması	117	54	
	Motivasyonu artırması	104	48	
	Derse karşı olumlu tutumun gelişmesine yardımcı olması	91	42	
	Özgüveni geliştirmesi	88	41	
	Milli, manevi ve kültürel mirasın tanınmasına yardımcı olması	81	38	
Öğrencinin problemin içine girerek hissetmesine yardımcı olması	52	24		

Tablo 6 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını bilgi, beceri ve duyuşsal boyutlarda kullandıkları görülmektedir. Bu boyutlardaki kod frekanslarına ait ortalamalar incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin başta beceri boyutu ($f_{ort.}=121,7$) olmak üzere, sırasıyla

bilgi ($f_{ort.}=118,4$) ve duyuşsal ($f_{ort.}=117,0$) boyutlara ait kodlara odaklandıkları görülmektedir. Sınıf öğretmenleri, beceri boyutunda daha çok “araştırma, inceleme, keşfetme ve sorgulama fırsatı sunması (%89)”, “gözlem becerisi geliştirmesi (%69)” ve “mekân algısı geliştirmesi (%61) nedeniyle okul dışı öğrenme ortamlarını kullanırken; bilgi boyutunda ise daha çok “gerçek yaşam ile bilimsel bilgi arasındaki bağı güçlendirmesi (%87)”, “yerinde öğrenme imkânı sunması (%69)” ve “mekân değişimi ile öğrenmeyi daha güçlü hale getirmesi (%66)” nedeniyle okul dışı öğrenme ortamlarını kullandıklarını ifade etmektedirler. Duyuşsal boyutta ise daha çok “öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve zekâ alanlarını fark etme imkânı sunması (%78)”, “yaşadığı dünyadaki problemlerin farkına varmasını sağlaması (%77)” ve “kurallara uymanın gerekliliğini hissettirmesi (%70)” nedeniyle okul dışı öğrenme ortamlarını kullandıklarını ifade etmektedirler.

Tablo 7. Hayat Bilgisi Dersinde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarını Kullanmayan Sınıf Öğretmenlerinin Gerekçeleri

Nedenler	Gerekçeleri	f	%	$f_{ort.}$
Öğretmen Kaynaklı	Güvenlik kaygısı	95	98	53,3
	Organizasyon, planlama ve hazırlık yapma zorluğu	88	91	
	Öğrencilerin kontrolünün zor olması	61	63	
	Uygun rehber materyallere ulaşamama	41	42	
	Müfredatı yetiştirme kaygısı	22	23	
	Konu-ortam bağlantısını kuramama	13	13	
Öğrenci Kaynaklı	Disiplin problemlerinin üst düzeye çıkması	91	94	61,6
	Öğretim boyutunun ihmal edilmesi	81	84	
	Dış mekânların dikkat dağınıklığına açık olması	57	59	
	Sınıf mevcudunun fazla olması	43	44	
	Öğrenci yaşlarının küçük olması	36	37	
Yönetim Kaynaklı	Sorumluluğun tamamen öğretmene bırakılması	97	100	80,0
	Yönetim desteğinin olmaması	83	86	
	Yazışmaların yorucu ve uzun zaman alması	72	74	
	Maddi yetersizlikler	68	70	

Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Dersinde Kullanılan Okul Dışı Öğrenme Ortamları...

Veli Kaynaklı	Velinin önceliği pratikten çok teoriye yüklemesi	78	80	60,5
	Piknik algısının oluşması	66	68	
	Veli desteğinin olmaması	51	53	
	Veli duyarsızlığı	28	29	
Yerel Kaynaklı	Okul dışı öğrenme ortamlarının yetersizliği	70	72	38,5
	Ulaşım zorluğu	51	53	
	İklim koşulları	19	20	
	Okulun yeterli fiziki imkânlarla sahip olmaması	14	14	

Tablo 7 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin öğretmen, öğrenci, yönetim, veli ve okulun bulunduğu ortamdaki (yerel) kaynaklanan sorunlar nedeniyle hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullanmadıkları görülmektedir. Frekans ortalamaları incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin başta yönetim kaynaklı ($f_{ort.}=80,0$) olmak üzere, sırasıyla öğrenci kaynaklı ($f_{ort.}=61,6$), veli kaynaklı ($f_{ort.}=60,5$), öğretmen kaynaklı ($f_{ort.}=53,3$) ve yerel kaynaklı ($f_{ort.}=38,5$) sorunlara odaklandıkları dikkati çekmektedir. Sınıf öğretmenleri, yönetim kaynaklı sorunları daha çok “sorumluluğun tamamen öğretmene bırakılması (%100)” ve “yönetim desteğinin olmaması (%86)” şeklinde ifade ederlerken, öğrenci kaynaklı sorunları ise “disiplin problemlerinin üst düzeye çıkması (%94)” ve “öğretim boyutunun ihmal edilmesi (%84)” şeklinde ifade etmektedirler. Okul dışı öğrenme ortamlarını kullanmayan sınıf öğretmenlerinin veli kaynaklı sorun olarak “velinin önceliği pratikten çok teoriye yüklemesi (%80)” ve “piknik algısının oluşması (%68)” gerekçelerini ileri sürdüğü görülürken, öğretmen kaynaklı sorunlar olarak ise daha çok “güvenlik kaygısı (%98)” ve “organizasyon, planlama ve hazırlık yapma zorluğunu (%91)” gerekçe olarak gösterdikleri anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenleri, okulun bulunduğu ortamdaki yerel kaynaklı sorun olarak ise “okul dışı öğrenme ortamlarının yetersizliği (%72)” ve “ulaşım zorluğu (%53)” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 8. Hayat Bilgisi Dersinde Sınıf Öğretmenlerinin Kullandıkları Okul Dışı Öğrenme Ortamları

Sıra No	Okul Dışı Öğrenme Ortamı	f	%
1.	Doğa Eğitimi	191	89
2.	Müzeler ve Tarihsel Alanlar	180	84
3.	Yerel Tarih Çalışmaları	111	52
4.	Ürün Bahçesi (Bitki Yetiştirme)	109	51
5.	Bilim Sanat Merkezleri ve Teknokentler	107	50
6.	Milli Parklar	87	40
7.	Coğrafi Alanlar	76	35
8.	Sözlü Tarih Çalışmaları	72	33
9.	Sivil Toplum Kuruluşları	71	33
10.	Hayvanat Bahçeleri	69	32
11.	Resmi Kurumlar	57	26
12.	Botanik Bahçeleri	53	25
13.	Kuş Gözlem Evi, İpek Böcekçiliği, Balıkçılık vb. (Hayvan Yetiştirme)	43	20
14.	Planetarium (Gökyüzü Gözlemi)	23	11
15.	Özel Sektör Kurumları	16	7
16.	Sanal Alan Gezileri	12	6

Tablo 8 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamları bağlamında 16 farklı uygulama gerçekleştirdikleri görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin başta “doğa eğitimi (%89)” olmak üzere, sırasıyla “müzeler ve tarihsel alanları (%84)”, “yerel tarih çalışmalarını (%52)”, “ürün bahçelerini (bitki yetiştirme) (%51)”, “bilim sanat merkezleri ve teknokentleri (%50)” ve “milli parkları (%40)” kullandıkları görülmektedir.

Tablo 9. Hayat Bilgisi Dersinde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarını Kullanan Sınıf Öğretmenlerinin Odaklandıkları Temel Beceriler¹

Sıra No	Temel Beceriler	f	%
1.	Doğayı koruma	205	95
2.	Araştırma	199	93
3.	Mekânı algılama	197	92
4.	Milli ve kültürel değerleri tanıma	186	87
5.	İletişim	171	80
6.	Sosyal katılım	169	79
7.	Kurallara uyma	167	78
8.	Girişimcilik	154	72
9.	Gözlem	151	70
10.	İş birliği	105	49
11.	Kariyer bilinci geliştirme	98	46
12.	Öz yönetim	69	32
13.	Karar verme	56	26
14.	Sağlığını koruma	44	20
15.	Bilgi ve iletişim teknolojisi kullanma	43	20
16.	Kaynakların kullanımı	42	20
17.	Kişisel bakım	38	18
18.	Dengeli beslenme	33	15
19.	Zaman yönetimi	27	13
20.	Kendini tanıma	23	11
21.	Değişim ve sürekliliği algılama	21	10
22.	Sorun çözme	20	9
23.	Kendini koruma	16	7

Tablo 9 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi kapsamında okul dışı öğrenme ortamlarında odaklandıkları beceriler görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu becerilerden başta “doğayı koruma (%93)” olmak üzere, sırasıyla “araştırma (%93)”, “mekânı algılama (%92)”, “milli ve kültürel değerleri tanıma (%87)”, “iletişim (%80)”, “sosyal katılım (%79)”, “kural-

1 Bu çalışmanın veri toplama aracında, 2017-2018 yılında uygulanmaya başlanan ve son hali 2018 yılında verilen Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan beceriler kullanılmıştır.

lara uyma (%78)", "girişimcilik (%72)" ve "gözlem (%70)" becerilerine odaklandıkları görülmektedir.

Tablo 10. Hayat Bilgisi Dersinde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarını Kullanan Sınıf Öğretmenlerinin Odaklandıkları Değerler²

Sıra No	Değerler	f	%
1.	Doğal Çevreye Duyarlılık	195	90
2.	Kültürel Mirasa Duyarlılık	191	89
3.	Dayanışma	177	82
4.	Sorumluluk	167	78
5.	Öz Güven	135	63
6.	Paylaşma	121	56
7.	Yardımsızlık	113	53
8.	Vatanseverlik	111	52
9.	Bağımsızlık	98	46
10.	Sevgi	85	40
11.	Bilimsellik	81	38
12.	Dostluk	65	30
13.	Sabır	59	27
14.	Saygı	48	22
15.	Estetik	43	20
16.	Adalet	42	20
17.	Çalışkanlık	33	15
18.	Vefalı Olma	31	14
19.	Merhamet	26	12
20.	Vicdanlı Olma	24	11
21.	Doğruluk	21	10
22.	Güven	17	8
23.	Misafirperverlik	15	7
24.	Dürüstlük	13	6
25.	Aile Birliğine Önem Verme	12	6

² Bu çalışmanın veri toplama aracında, 2017-2018 yılında uygulanmaya başlanan ve son hali 2018 yılında verilen Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan değerler kullanılmıştır.

Tablo 10 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarında odaklandıkları değerler görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu değerlerden başta “doğal çevreye duyarlılık (%90)” olmak üzere, sırasıyla “kültürel mirasa duyarlılık (%89)”, “dayanışma (%82)”, “sorumluluk (%78)”, “özgüven (%63)”, “paylaşma (%56)”, “yardımseverlik (%53)” ve “vatanseverlik (%52)” değerlerine diğerlerine oranla daha çok odaklandıkları görülmektedir.

Tablo 11. Hayat Bilgisi Dersinde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Daha Etkili Kullanımına Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Önerileri

Boyutlar	Öneriler	f	%	f _{ort.}
Öğretmen	Okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı, planlanması, organizasyonu ve uygulamasına yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenmeli	208	67	
	Okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı için öğretmenler teşvik edilmeli (hizmet puanı, ek ders, vb.)	110	35	120,6
	Veli ve öğrenciye okul dışı uygulamaların önemini hissettirebilmek için uygulama süreci öğretmen tarafından gözlem formları ve kontrol listeleri ile nota dönüştürülmeli	44	14	
Yönetici	Resmi yazışma ve prosedürler mümkün olduğunca azaltılmalı	278	89	
	Okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı için bütçe oluşturulmalı	225	72	
	Ulaşım sorunları giderilmeli	202	65	
	Kurumlar arası iş birliği oluşturulmalı	123	39	141,7
	Okul dışı uygulamaların piknik ya da gezi değil, öğrenme sürecinin bir parçası olduğu veliye açıklanmalı	74	24	
	Yıl içinde yapılacak uygulamalar dönem başında planlanmalı gerekli yazışma ve prosedürlere başlanmalı	50	16	
	Uygulamalara en az bir yönetici katılım sağlamalı	40	13	
Veli	Veli katılımı sağlanmalı	87	28	
	Velilerin sınav kaygısı giderilmeli	63	20	75,0
Diğer	Uygun okullar için okul bahçelerinde alternatif öğrenme ortamları (ürün bahçesi, hayvanat bahçesi, vb.) oluşturulmalı	35	11	
	Mobilize (taşınabilir) öğrenme ortamları (botanik bahçesi, hayvanat bahçesi, müze, vb.) oluşturulmalı	12	4	18,0
	Öğretim programlarında hangi kazanımlar için hangi öğrenme ortamlarının kullanılabileceği açıklamalar bölümünde verilmeli	7	2	

Tablo 11 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin okul dışı öğrenme ortamlarının daha etkili bir biçimde kullanımı için öğretmen, yönetici ve veli boyutunda öneriler getirdikleri görülmektedir. Frekans ortalamaları incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin başta yönetici ($f_{ort.}=141,7$) olmak üzere, sırasıyla öğretmen ($f_{ort.}=120,6$) ve veliye ($f_{ort.}=75,0$) yönelik öneriler sundukları tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenleri yöneticilere yönelik olarak “resmi yazışma ve prosedürlerin mümkün olduğunca azaltılması (%89)”, “okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı için bütçe oluşturulması (%72)” ve “ulaşım sorununun giderilmesi (%65)” şeklinde öneriler ileri sürmektedirler. Sınıf öğretmenleri, öğretmenlere yönelik “okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı, planlanması, organizasyonu ve uygulamasına yönelik hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi (%67)” ve “okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı için öğretmenlerin teşvik edilmesi (hizmet puanı, ek ders, vb.) (%35)” şeklinde önerilerde bulunurken; velilere yönelik ise “veli katılımının sağlanması (%28)” ve “velilerin sınav kaygısının giderilmesi (%20)” şeklinde önerilerde bulunmuşlardır. Ayrıca öğretmenler “uygun okul bahçeleri için alternatif öğrenme ortamlarının oluşturulması (%11)”, “taşınabilir öğrenme ortamlarının oluşturulması (%4)” ve “öğretim programında okul dışı öğrenme ortamlarında kullanılacak kazanımlar için açıklamalarda bulunulması (%2)” şeklinde öneriler getirmişlerdir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullanma durumlarını ve okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik görüşlerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlar diğer araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılarak şu şekilde açıklanabilir:

Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu daha önce hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum oransal olarak cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kadınların, öğrenim durumu itibariyle değerlendirildiğinde lisansüstü eğitim yapanların, mesleki deneyim itibariyle değerlendirildiğinde 11-15 yıl arasında tecrübeye sahip olanların, okul dışı öğretime ilişkin eğitim alma durumu açısından değerlendirildiğinde eğitim almış olanların daha çok okul dışı öğrenme ortamlarını kullandığı ortaya çıkmaktadır. Okul dışı öğrenme ortamlarını daha önce kullanmayan-

lar dikkat alındığında ise kadınların, lisans mezunlarının 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip olanların ve eğitim almayanların genellikle okul dışı öğrenme ortamlarını daha önce kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular literatürde yapılan çalışma ile karşılaştırıldığında (Demir, 2007) özellikle hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımında önemli bir farklılık olduğu görülmektedir. Demir'in çalışmasında (2007) sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu okul dışı öğrenme ortamlarını hayat bilgisi dersinde kullanmadıklarını ifade ederken bu çalışmada öğretmenlerin çoğunluğu kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum 2005 yılından itibaren yapılan öğretim programı yenileme çalışmalarında artan oranlarda okul dışı öğretime vurgu yapılması ve öğretmenlerin buna yönlendirilmesinin yanı sıra öğretmenlerin algılarının değişmesi, fiziksel ve ekonomik şartların iyileşmesi gibi nedenlerle açıklanabilir.

Sınıf öğretmenlerinden hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullananların gerekçeleri incelendiğinde bilgi boyutunda gerçek yaşam ile bilimsel bilgi arasındaki bağı güçlendirmesinin, beceri boyutunda araştırma, inceleme, keşfetme ve sorgulama fırsatı sunmasının, duyuşsal boyutta ise öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve zekâ alanlarını fark etme imkânı vermesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum sınıf öğretmenlerinin okul dışı öğretimin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlara yönelik bir uygulamalar dizisi olduğuna yönelik düşünceleri olduğunu ortaya koymaktadır. Zaten Hammerman ve Hammerman'ın da (1969; akt. Bunting, 2006) belirttiği gibi okul dışı öğretim, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel yönlerini kendi yaşantılarından hareketle geliştirmeyi amaçlar. Bilişsel yön öğretim programında yer alan kazanımların öğretime, duyuşsal yön öğrencilerin özellikleri ve kazandıracak değer sistemine, devinişsel yön ise öğrencilerin yaşantıları aracılığıyla edinecekleri yetkinliklere işaret etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin derslerinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullanmama nedenlerine bakıldığında öğretmen, öğrenci, yönetim, veli ve yerel kaynaklı nedenlere odaklanıldığı dikkati çekmektedir. Öğretmen kaynaklı nedenlerde en çok güvenlik kaygısına, öğrenci kaynaklı nedenlerde disiplin sorunlarına, yönetim kaynaklı nedenlerde sorumluluğun tamamen öğretmene bırakılmasına, veli kaynaklı nedenlerde velilerin önceliğinin pratikten çok teori olmasına ve yerel kaynaklı nedenlerde okul dışı öğrenme ortamlarının yetersizliğine vurgu yapılmıştır. İlgili çalışmalarda da (Demir, 2007; Kılıç, 2018;

Tosun, 2015) sınıf öğretmenleri maddi imkânsızlıklar, zaman yetersizliği, öğretim programının yoğunluğu ve güvenlikle ilgili kaygılar gibi gerekçelerle hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını çok kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını kullanmamalarına yönelik ortak endişeler taşıdıklarını göstermekle birlikte çalışmalar farklı örneklem grupları üzerinde farklı tarihlerde yapılmış olmasına rağmen benzer endişelerin giderilemediği veya çözülemediği şeklinde de yorumlanabilir.

Hayat bilgisi dersinde sınıf öğretmenlerinin kullandıkları okul dışı öğrenme ortamı türleri incelendiğinde öğretmenlerin çoğunlukla doğa eğitimine odaklandığı görülmektedir. Öğretmenlerin okul dışı öğretimde odaklandıkları temel beceriler incelendiğinde en çok doğayı koruma becerisinin, değerler açısından ise doğal çevreye duyarlılık değerinin ön plana çıktığı dikkati çekmektedir. Bu durum hayat bilgisi dersinin birey, toplum ve doğa ekseninde yapılandırılan bir ders olmasından kaynaklanabileceği gibi Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının (MEB, 1998, 2009, 2015, 2018) “Çevremizdeki Canlılar; Dün, Bugün, Yarın; Doğa ve Çevre; Doğada Hayat” gibi ünite ve temalarındaki konularından yoğunluğundan da kaynaklanmış olabilir.

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının daha etkili bir biçimde kullanımı için yaptıkları önerilere bakıldığında önerilerin, öğretmen, yönetici, veli ve diğer olmak üzere dört boyutta toplandığı görülmektedir. Öğretmen boyutunda okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı, planlanması, organizasyonu ve uygulamasına yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenmeli önerisi ön plana çıkarken, yönetici boyutunda resmi yazışma ve prosedürlerin mümkün olduğunca azaltılması isteği vurgulanmıştır. Veli boyutunda velilerin sürece katılması gerektiği belirtilirken diğer boyutunda uygun okullar için okul bahçelerinde alternatif öğrenme ortamları (ürün bahçesi, hayvanat bahçesi, vb.) oluşturulması önerilmiştir.

Araştırma sonuçlarından hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- *Hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımına yönelik çalışmaların sayısı nicelik ve nitelik açısından artırılmalıdır. Özellikle ders kapsamında okul dışı öğrenme farklı ortamı türlerinin kullanımına yönelik farklı örneklem grupları üzerinde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar yapılmalıdır.*

- *Hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı için sınıf öğretmenleri teşvik edilmeli, okul dışı öğrenme ortamları kullanımını engelleyen nedenler ortadan kaldırılmalıdır.*
- *Lisans eğitiminde Hayat Bilgisi Öğretimi dersi ve lisans eğitimi sonrasında ise hizmet içi eğitimler aracılığıyla sınıf öğretmenlerine hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının nasıl kullanılması gerektiğine yönelik uygulamalı çalışmalar yaptırılmalıdır.*
- *Velilere hayat bilgisi dersinde okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanmanın önemi açıklanmalı, yapılacak faaliyetlere etkin bir biçimde katılmaları sağlanmalıdır.*
- *Uygun okullar için okul bahçelerinde alternatif ve taşınabilir okul dışı öğrenme ortamları oluşturulmalıdır.*

Kaynakça

- AKDENİZ, B. & KAYMAKCI, S. (2017). "İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Müzelerin Kullanımının İncelenmesi: Kastamonu Örneği", 16. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, Lefke, Kıbrıs.
- AKINOĞLU, O. (2005). Hayat Bilgisi Öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Eds.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 1-15). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BAHÇE, A. (2010). *Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Konya.
- BALCI, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BEKTAŞ, Ö. (2001). *Hayat bilgisi öğretimi*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Erzurum.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (2000). *Okulda ders dışı etkinlikler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- BİRİNCİ, O. (2013). İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersine yönelik geliştirilen doğa eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin doğa algılarına etkisi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Rize.
- BOSTAN SARIOĞLAN, A. & KÜÇÜKÖZER, H. (2017). Fen Bilgisi öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme ortamları ile ilgili görüşlerinin araştırılması. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-1.

- BUNTING, C. J. (2006). *Interdisciplinary teaching through outdoor education*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ-ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö. E. KARADENİZ, Ş. & DEMİREL, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ÇEPNİ, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- CERAN, M. (2005). İlköğretim okullarında hayat bilgisi öğretiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesi (Konya örneği). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Konya.
- DEMİR, M. K. (2007). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde gözlem gezisi yöntemini uygulama durumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 323-341.
- EKİZ, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ERSOY, Ş. (2002). İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi dersinde “Biyolojik Çeşitlilik ve Erozyon” konularının anlamlı öğrenme kuramına dayalı olarak öğretiminin akademik başarıya ve kalıcılığa etkisi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Adana.
- GATTO, J. T. (2018). *Eğitim: Bir kitle imha silahı*. M. A. Özkan (Çev.). İstanbul: EDAM.
- GİRİTLİ, F. (2012). Kuzey Kıbrıs'ta müzede eğitim çalışmalarının değerlendirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 7 (13), 9-21.
- ILLICH, I. (2006). *Okulsuz toplum*. C. Öner (Çev.). İstanbul: Oda Yayınları.
- KARADEMİR, E. (2013). Öğretmen ve öğretmen adaylarının fen ve teknoloji dersi kapsamında okul dışı öğrenme etkinliklerini gerçekleştirme amaçlarının planlanmış davranış teorisi yoluyla belirlenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara.
- KARASAR, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KAYMAKCI, S. (2014). Hayat Bilgisinde Değerler Eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Eds.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* içinde (s. 367-389). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KILIÇ, A. (2018). *Hayat bilgisi dersi, “dün, bugün, yarın” temasında sözlü ve yerel tarih etkinliklerinin değerlendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul.
- KUŞ, E. (2003). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- MEB. (1998). İlköğretim okulu hayat bilgisi programı. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2009). İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: MEB Yayınevi.

- MEB. (2015). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayinevi.
- MEB. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayinevi.
- MİLES, M. B. & HUBERMAN, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage Publications.
- SONTAY, G., TUTAR, M. & KARAMUSTAFAOĞLU, O. (2016). Okul dışı öğrenme ortamları ile fen öğretimi hakkında öğrenci görüşleri: Planetaryum gezisi. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-24.
- ŞİMŞEK, A. & KAYMAKCI, S. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı ve Kapsamı. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Eds.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 1-13). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- TOPÇU, E. (2017). Out of school learning environments in social studies education: A phenomenological research with teacher candidates, *International Education Studies*, 10 (7), 126-142.
- TOSUN, H. B. (2015). *Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen müze uygulamaları*. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Eskişehir.
- ÜREY, M., ÇEPNİ, S., KÖÇCE, D. & YILDIZ, C. (2013). Serbest Etkinlik Çalışmaları Dersi Kapsamında Geliştirilen Fen Temelli ve Disiplinlerarası Okul Bahçesi Programının Öğrencilerin Bazı Matematik Kazanımları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 10(3), 37-58.
- ÜREY, M. & ÇEPNİ, S. (2015). Fen temelli ve disiplinlerarası okul bahçesi programının bazı fen ve teknoloji dersi kazanımları üzerine etkisinin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 166-184.
- ÜREY, M., ÇEPNİ, S. & KAYMAKÇI, S. (2015). Fen temelli ve disiplinlerarası okul bahçesi programının bazı sosyal bilgiler öğretim programı kazanımları üzerine etkisinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 7-29.
- ÜREY, M. (2019). Outdoor Learning Environments and Evaluation. In S. Çepni and Y. Kara (Eds.), *Current Studies in Educational Measurement & Evaluation* (p. 501-521). İstanbul: Paradigma Publishing.
- YILDIRIM, A. VE ŞİMŞEK, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.